

„Nyisd fel az egeket sok kiáltásunkra!
Anyai palástod fordítsd oltalmunkra!”

MEGHÍVÓ

a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége (KÉSZ)
Keceli Csoportjának következő rendezvényére:

MÁRIA-ENCIKLOPÉDIA

**Szűz Mária tiszteletével kapcsolatos
örökségünk a 21. század elején**

Az este vendégei, előadói:
Lakatos Adél és Lakatos Andor,
a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) munkatársai,
a *Mária-enciklopédia* c. kötet szerzői

Helyszín és időpont:
Szentháromság templom, Kecel
2018. május 28. (kedd) 18 óra

A képen: Szűz Mária megkoronázása
Kontuly Béla freskójának részlete,
Szent Antal (ferences) templom
Baja, 1950

Témafelvetés

- **Mária nyomait, tiszteletének jeleit keressük** az emberi kultúra történetében, térben és időben tág keretek között
- **Nem csak** teológia, vallástudomány, képzőművészet, néprajz, irodalom, zene, inkább **mindezek eredője**
- **Már 1950-ben hasonló munkához láttak**, enciklopédikus igénnyel, a helyi tapasztalatokat gondosan begyűjtve...
- **Kalocsán végül 2016-ban jelent meg a Mária-enciklopédia**, érdekes lehet szellemi háttere, forrásai, a helyi emlékek ismertetése

„per Mariam ad Jesum”

- „**Márián keresztül Jézushoz**” szól az ősi mondás, kegyelem-közvetítő szerepének lényegéről
- **Kapu, lépcső, az Egyház anyja...** szemléletes hasonlatok sora az egyházi írónál (személye megkerülhetetlen)

XVI. Benedek: Az Egyház nem apparátus. (...) Az egyház asszony. Édesanya. Élő szervezet. Az Egyház máriás dimenziója alkotja a legerősebb és legmeghatározóbb ellenpontot az Egyház csupán szervezeti vagy bürokratikus fogalmával szemben. (...) **csak akkor leszünk Egyház, ha Máriához leszünk hasonlóvá.** Az Egyház eredetét tekintve, akkor született meg, amikor Máriában kimondta az „igent” ((az Isten akaratára)). Ez a zsinat legmélyebb vágya, ébredjen fel újra lelkünkben az Egyház. Mária megmutatja az utat.

Mária a magyar kultúrtörténetben

*„Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kínszatul,
vos szégekkel veretül!”
(Ómagyar Mária-siralom,
részlet)*

- **Nagyboldogasszony és Szűz Mária találkozása** a keresztény hitre térő magyaroknál (Szent Gellért), ld. a csángó ős-szülő Babba (Babba Mária) alakját...
- **Ómagyar Mária-siralom**, az első magyar nyelvű vers-nyelvemlék a 13. századból, a fájdalmas Anya himnuszával
- **Boldogasszony anyánk** kezdetű énekünk volt régi himnuszunk...
- **Máriás zászlók** alá gyűlt a török (és mások) ellen harcoló magyarság, hadi zászlóink sora-hagyománya 1508-1945 között töretlen (rajtuk a Magyarok Nagyasszonyával, a Szent Koronával)
- **Mária pénzeinken** is megjelent (Patrona Hungariae), Mátyás királytól egészen a 20. századi kétpengősig (1932)

Mária útján jártunk?

- **Szent István korona- (és ország) felajánlása** közismert „hungaricum”, melyet Prohászka Ottokár „eljegyzésnek” nevezett, mivel nem csupán közbenjárás-kérés volt, hanem valós kötődés
- **Szent István nem a „harcos” szentek közül választott** (pl. Szent György, Szent Demeter stb.) védelmezőt, hanem Máriához kapcsolta a magyarok útját ((ld. XVI. Benedek idézetét...))
- **Jártuk-e ezt az utat az évszázadok során?** Igen, lélekben, egyénileg és közösségben is, sok kitérővel
- **Vallási néprajz:** a Szűzanya (Boldogasszony) alakja mélyen él a magyar néplélekben. Az élet fordulóit, újrakezdéseit meghatározó zárandoklatok (szentes búcsúk) világa, ünnepek és szokások sokasága kapcsolódott hozzá. Máriához mentek, hogy aztán zöld ágakkal, megújulva térjenek haza. A lélek fürdője volt ez, melyet a búcsús keresztségek is jeleztek.

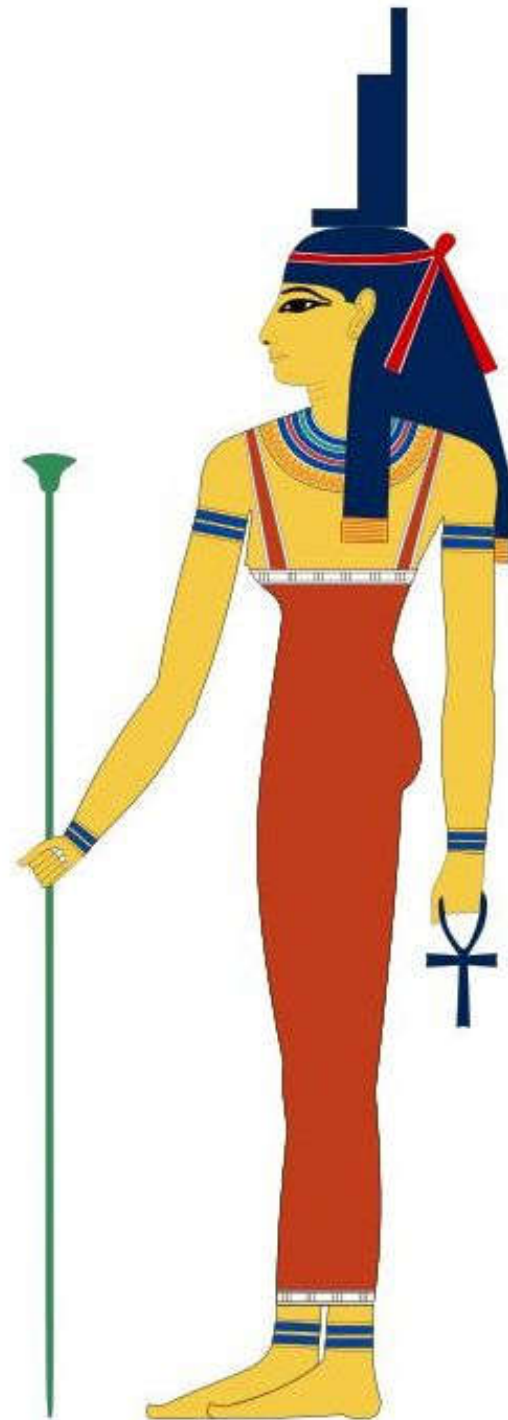
Történelmi előzmények, nők helyzete az ókorban

- **Jellemzően „férfijogú” társadalmak**, Egyiptom és a korai krétai kultúra kivételével
- **Mezopotámiában** a nők szinte „láthatatlanok”, többnejűség, örököse az iszlám világ
- **Egyiptomban** kiterjedtebb női (özvegyi) jogok, női fáraók, egy férfi és egy nő kapcsolatára épülő család, karikagyűrű, a nő a ház úrnője, kulcsokkal
- **Kréta** (Kr. e. 2. évezredben): hasonló férfi és női társadalmi szerepek, a nők papként, sportolóként stb. is előfordulnak
- **Görög kultúra**: oktatás, sport, művészetek, politika-közélet világa a férfiaké (a nő helyett a férj tanúskodik a bíróságon), „fiúsított” női istenség pl. Pallasz Athéné (mesterségek, tudományok istene is a női erények mellett), aki Zeusz fejéből pattan ki (nincs édesanyja)
>> apa fontosabb >> Oresztész bosszúja
- **A római familia** a családfő hatalma alatt állók közössége (famulus-cseléd), a nő (és a szolgák is) idővel vagyonképesse váltak, de gondoskodás-gyámság alatt. Házasság kinyilvánított beleegyezéssel, de sok az ágyasság, és válni is lehet >> válság Augustus idejére, szigorú, de hatástalan törvényekkel
>> remény a keresztényekben Konstantin után

Történelmi előzmények, lelki igények az ókorban

- **A nők befolyása az ókorban is jelentős**, de a háttérből valósult meg. S szerepeik fontosak: családanya, a háztartás vezetője (személyzettel), gyermekek nevelője, a „tűzhely melege”, a „házi istenek” gondozása hozzá köthető.
- **A háztartás külön világ**, melyet a jog is tiszteletben tart, a közjog és a köztisztviselők nem lépték át a küszöböt. ((Hatás azért volt, ld. Poncius Pilátus feleségének levele: semmi dolgod ne legyen azzal az igaz emberrel...))
- **A görög-római állami kultusz** formaságai (az állami istenek jóindulatának megnyerésére bemutatott áldozatok) nem elégítették ki lelki igényeket, **terjedtek az ún. misztériumvallások**, a háttérben a feltámadás hitével-lehetőségével.
- **Mithrász** kultusza főként férfiak, katonák között terjedt, **Íziszé** viszont a nők számára is fontos volt, Egyiptomból eredt, de az egész római birodalomban elterjedt...

Ízisz alakja az ókorban

- **Egyiptomban** Ozirisz feleségeként és Hórusz anyjaként a legjelentősebb női istenség, anyaistennő, a termékenység, varázslás, tengerhajózás istennője, a nőiesség és hűség szimbóluma
- **Jelzői:** ég királynője, istenek anyja, tenger csillaga, tenger felett ragyogó hold (áldozatos feleség, védelmez, közbenjár)
- **Ízisz szerethető isten** (ld. görög Déméter hasonlósága, az embereket örölni-aratni tanítja) a római birodalomban elterjedt, papsága főként nőkől állt, legtöbbjük gyógyító és baba is volt (álomfejtéssel, időjárás befolyásolásával stb.)
- **Kultusza a 6. századig élt**, párhuzamosan a kereszténységgel, a brit szigetektől egészen a pannóniai Savariaig (Iseum)
- **Egyiptom fogadókészsége** fontos és jellemző a kereszténység korai időszakában (szerzetesség születése, ikonok stb.)

Mária élete

- **Nevének eredete-jelentése vitatott**, az első Mirjam (héb.) Mózes testvére volt, egyiptomi-héber szóösszetétel alapján: Istentől szeretett. De a mirhára is asszociáltak, kedvelt balzsam, olajszerű illatosító, konzerváló, íze viszont kesernyés (bódító ital borral keverve, pl. keresztrefeszítés előtt), eszerint jelentése keserű, kesernyés
- **Életének legfontosabb eseményei a bibliában:** angyali üdvözlés, látogatása Erzsébetnél, majd Jézus születése, utána sokáig háttérben. Megjelenik még a kánai menyegzőn, Jézus első csodájánál, és ott van a kereszt alatt, ahol Jézus a szeretett tanítványra, Jánosra bízta. Később az apostolokkal együtt várja a Szentlelket, és ott volt közöttük-mellettük valószínűleg később is, egészen haláláig.
- **Az apokrifek többet írnak róla**, és sokat foglalkozik vele a teológia kezdettől fogva (dogmák, egyházatyák, szerzetesség stb.)

Máriáról a korai egyházban

- **Theotokosz (Genitrix, Istenszüdő),** lett legfőbb jelzője az efezusi zsinaton (431), a többi teológiai vonatkozás tulajdonképpen ennek későbbi kibontása, következménye. Háttérben az angyali üdvözet eseménye, a szabad akaratból kimondott igen.
- **Isten Fiának Édesanyja: MP ΘΥ**
Mediatrix – közvetítő, mediatrix omnium gratiam
Auxiliatrix – segítő
Reparatrix – javító, helyrehozó, helyreállító
Illuminatrix – megvilágosító
Adiutrix – támogató (Patrona – oltalmazó)
- **Beata Maria Virgo (BMV), Boldogságos Szűz**
Mária: legkorábbi jelzői az ősegyházban: szűz és boldog. Apostoli hitvallásban: születék Szűz Máriától...
- **Sub Tuum Presidium** – Oltalmad alá futunk... Az első Mária-ima Egyiptomból, a 3. századból
- **Éva-Mária párhuzam-ellentét:**
Éva engedetlensége hozta a bűnt, Mária engedelmessége a szabadulást (jele az alma), társ a megváltás művében és az egyház anyja

S. Maria Maggiore bazilika, mozaik
Róma (440 körül)

A legkorábbi ismert
Madonna-ábrázolás
Priscilla katakomba,
Róma (2. század)

Orante (blakhernissza) imádkozó-
könyörgő alak a római Priscilla
katakombában és Ohridban (13. sz.)

Madonnák: hodégétia (mutató) és
eleusza (érzelmes) változatban,
Máriapócsról és Vlagyimírből

Mária a katolikus megújulás idején

- **A tridenti zsinat után**, a reformáció utáni katolikus megújulás részeként került előtérbe és terjedt el a Szeplőtelen Fogantatás és a Mennyebe fölvevett Mária ábrázolása
- **Dogmák szintjén:** IX. Pius 1854-ben hirdette ki a szeplőtelen fogantatás dogmáját, XII. Pius pedig 1950-ben Mária mennybevitelének tételét
- **Az újkori válasz** volt ez a modern világ kihívásaira, ami az egyház szervezetét is elérte, ill. Európa társadalmi viszonyait alapvetően átalakította (polgári- és ipari forradalmak, majd háborúk)

Egyházpolitikai válság és lelki megújulás

- **1850-1950 között**, a katolikus egyházban igen nagy hitbuzgalmi megújulás ment végbe, egyébként kedvezőtlen szellemi-politikai környezetben, intézményes válságok közepette
- **A liberalizmus és nacionalizmus százada**, a szabadság és a nemzet nevében nagy dolgokat vittek véghez, de a túlzások szomorú következménye sem maradt el (nemzetállamok vetélkedése, korlátlan gazdasági verseny, társadalmi igazságtalanság)
- **Kérdés:** összeroppan-e az egyházszervezet a feudális kiváltságok elvesztésével, ki tud-e békülni az új világgal, hogyan alakul a viszonya a demokratizálódó államokkal
- **Egyház-politika történelmi mélyponton** (1870), a pápai állam elfoglalása, a kormányok intervenciója az I. vatikáni zsinaton, a pápai tévedhetetlenség kapcsán
- **Nem sikk a vallásosság**, divat a szabadkőművesség. A papságot fáradt, kiüresedett hivatalnok-rétegnek mondják, mely kimerül az adminisztrációban és a vagyon biztosításában-kezelésében. Közben Bp. belvárosában lassan már csak a ferencesek gyóntatnak...
- **A 19. sz. végére változni kezdett mindez**, s a megújulás mozgató-rugója a máriás lelkeség volt

Mária hív, Mária üzen...

- **A régi tanítások új formákat, új kifejeződést találnak**, Lourdes, Fatima üzenetei a legkisebb falvakba is eljutnak, az ifjúság Mária-kongregációkba rendeződik, rózsafüzér-társulatok soha nem látott számban, májusi- és októberi ájtatosságok új időpontokban...
- **Mária tisztelete 1950-re a csúcson**, ezzel együtt lelkiekben-aktivitásban ereje teljében volt az egyház (papok, lelkészségek száma, egyesületek, mozgalmak sora, szerzetesek tömegei, missziós sikerek stb. ((Olasz ateisták madonna-tisztelete...))
- **Érdekes eltérés** volt az intézményes-politikai nehézségek („döcögés”) és a lelki megújulás sikere között

A Mária-tisztelet különös „aktualitása” 1950-ben

- **1950-ben:** Szűz Mária mennybevételének dogmatizálása
- **1947-48-as Boldogasszony-év** eseményei Mo-on, Nemzeti Mária-kongresszus Bp. 1947. okt. 4-7, egyházmegyei program Baján: 70-80 ezer résztvevővel, 1948. jún.12-13-án
- **Zarándokok tömegei,** Kisasszony napján pl. 1500-an indulnak el Vodicára Sükösről (kb. 4 ezer lakosból)
- **Mária-enciklopédia:** 1950-ben a Nemzetközi Mária Központ (Róma) kezdeményezése volt a nemzetközi adatgyűjtés, mely a kalocsai egyházmegyében is megtörtént. A közlés akkor megghiúsult, de az „enciklopédia” 65 évvel később, levéltári forráskiadványként mégis elkészülhetett...
- **A Mária-kultusz gyakorlata,** tárgyi emlékei terén meghatározó volt az utóbbi 100-150 év
- Mindeközben **megkezdődött az intézményes üldöztetés,** cél a megosztás, megtörés...

Rövid ismertető a könyv tartalmáról

- **Bevezető:** a közölt források ismertetője, létrejötte, *hogyan használjuk a könyvet?*
- **Forrásközlés, adattár:** az egyházmegyei *sematizmusok adatai* (egyházszervezet, templomok, misézési helyek, titulusok, kegyurak, egyesületek, szerzetesek, lakosság vallási megoszlása, nyelvhasználat) és a *Mária-enciklopédiához küldött jelentések szövegei* (Máriához kapcsolódó templomok, kápolnák, képek, szobrok, írások, énekek, szokások, ájtatosságok, búcsújárások)
- **Segédletek:** Mária-naptár, művészettörténeti áttekintés, képjegyzék, Mária-bibliográfia, mutatók

Módszerek, dilemmák, kutatási lehetőségek

- **Országos körkép:** Győr 2010, Szombathely 2015, Kalocsa 2015-16. Egy forrástípus országos feldolgozásának, kutatásának lehetőségei – középpontban a néprajz és az egyháztörténet
- **Múlt és jelen:** az emlékhelyek mai felmérésével, beutazásával hangsúlyossá válhat a művészettörténet – érdemes vállalni
- **Kontextus:** a helyi környezet kiegészítő adatai is fontosak lehetnek, a sematizmus-háttér Kalocsa esetében sokat segít az adatok értékelésében
- **Mintavétel lehetősége:** a Mária-tisztelet alkalmas a legfontosabb művészettörténeti folyamatok felismeréséhez, modellezéséhez – emellett máig „élő témát” jelent

Meghatározó jezsuita szerep a Mária-tiszteletben

- **Irodalmi tevékenység:** könyvek, folyóiratok, újságcikkek pl. Mária-kert, Szűz Mária Virágos Kertje 1885-1925 Kalocsa, 1926-1937 Bp. szerk. Tóth Mike és Zsíros Ferenc SJ (53 évf.)
- **Mária-kongregációk:** 1870-től, különböző korosztályoknak, Szent József, Szent Szaniszló, Szent Alajos „zászlói” alatt, több korosztályt megmozgatva, újszerű keretekkel, önképzőkör-jelleggel, Kongregációs Értesítőkkel 1895-től, Komárik István SJ szerkesztésében, a bp-i Mária-Kongregáció lap kiadásáig (1907-ig), példáját országszerte követték (előzmény: Rosty Kálmán füzetek 1875-1888)
- **Események:** Mária-akadémiák, zarándoklatok (Andocs, stb.), díszes ünnepek (átalakított főoltár, virágok sokasága)
- **Papnevelés:** jezsuita diákok nagy aránya a kispapok között, küsszeminárium nevelői (hivatás-előkészítés)
- **Ösztönző, kezdeményező szerep:** iskolanővéreknél, egyéb helyeken országszerte

Záró felvetések

- **A gazdag örökség szembenézésre késztet,** megtehetjük, hogy egy darabig nem „húzogatjuk ki a fiókokat”, de előbb-utóbb valamit tennünk kell vele...
- **Mit adott Mária a világnak?** Ihletet, motivációt, életet, sok-sok érzelmet és szépséget az egyház évezredes útján.
- **Mária értékei női értékek?** Példás alázata, szolgálata, kitartása, gondoskodása férfiak és nők számára is örök érték >> férfi rendek teológiájának is örök témája...
- **Mária és a mai női szerepek?** Ne várjunk „félkész mintákat”, de az anyai szerep (az életre mondott igen) fontosságának felismerésére és kibontakoztatására (az egyház anyja – a család anyja) nagyon is alkalmas lehet...

Mária-enciklopédia

I. A Mária Enciklopédia háttere: felmérő munka az egyházmegyében.

- 1950-ben az ún. kiségyházmegye területének Mária emlékeit vették számba.
- Ekkor megadott szempontok alapján kellett jelentést tenniük a plébániáknak, kb. **80 %-ban vissza is küldték azt.**
- **Nem érkezett válasz:** Bócsa, Csávoly, Gara, Kecel.
- **Nemleges válasz:** Mélykút, Tompa.
- Felmérési munkánkat az 1950-es felmérési anyag (KFL) alapján kezdtük meg és a **kiségyházmegye területét** jártuk be.
- Az 1950-es felmérési anyag alapján **felvettük a jegyzékünkbe a templomterekben található képzőművészeti** (oltárképeket, festményeket, falképeket, szobrokat) emlékeket ill. a **kültéren álló, különféle szakrális emlékeket** (szobrokat, képházakat)
- **Nem kerültek be a jegyzékünkbe az iparművészet emlékei:** ötvöstárgyak, liturgikus öltözetek.
- **A felmérés során leírások és fotók készültek.** Előbbieket a levéltári kutatások adataival egészítettük ki.
- **Tapasztalat:** az 1950-es jelentésekhez képest jóval gazdagabb emlékanyaggal találkoztunk.
- **Okai:** főleg a félelem dominálhatott a szűkszavú jelentések elkészítésében ill. változott azóta az a korszakhatár, mely alapján egy-egy tárgyat műtárgynak minősítenek.

II. Az egyházmegye Mária-kultusszal kapcsolatos emlékei

- **Korszakát tekintve:** egy középkori (Hajós), néhány 18. századi és főleg 19-20. századi tárgyi örökség.
- **Készítő mesterek, műhelyek:** barokk kismesterek (cseh, morva, szilézia, bajor és egyéb németajkú művészek), osztrák festők, hazai művészek (ők is a bécsi Képzőművészeti Akadémián tanultak)
- **19. század második felében megjelennek a kegyeszergyártó cégek:** Oberbauer Alajos (majd Oberbauer A. Utóda), Réta és Benedek, Bittner és Társa, Schmidt János, Giani bécsi cége
- **19. század második felétől** nagy számban érkeztek az ún. **tirol-i faszobrok** a kalocsai egyházmegyébe is. Pl.: Ferdinand Stuflesser, Joseph Rungaldier, August Valentin, Ferdinand Demetz szobrászok műhelyeiből.

Festmények, oltárképek

**Bajai Paduai Szent Antal templom
egykori mellékoltárképe**

**A bajai oltárkép előképe a bécsi
Stephansdomban, mely Martin Schongauer
metszete alapján készült**

Stettner Sebestyén (1699-1758)

Bajor származású barokk
kismester műve a bajai Szent
Rókus kápolnában

**Szűz Anya átnyújtja a
skapulárét Stock Szent
Simonnak**

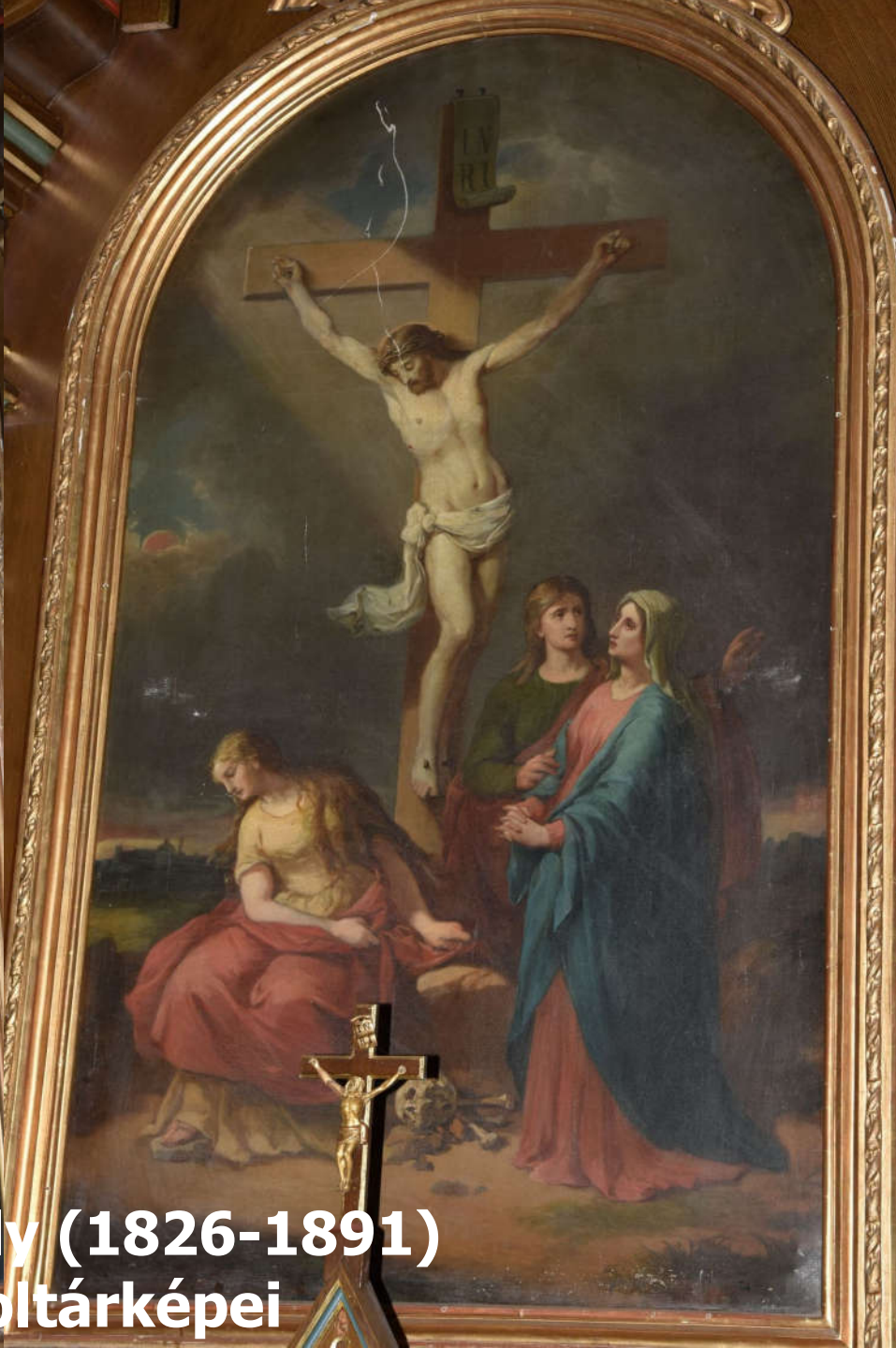
Hanisch Mátyás (1754 körül-1806)

Cseh származású barokk
kismester műve a bajai Szent
Rókus kápolnában

**Szűz Anya a pestis ellen
védő szentekkel: Szent
Rókussal, Szent
Sebestyénnel és Palermói
Szent Rozával**

Joseph Kessler (1825-1887) osztrák festő Mária születése képe az akasztói templom főoltárán

Jakobey Károly (1826-1891)
vasúti oltárképei

Szobrok

A hajósi kegyszobor
15. század vége
Michael Erhart ulmi
műhelye

Az 1988-as restaurálás utáni állapot

Tirol szobrok a keceli templomban

**Franz Tavella
(1844-1931)
„tiroli szobra” a
Tomba
közelében lévő
Szent Anna
kápolnában**

**Szent Anna
tanítja a
gyermek Máriát**

A müncheni Mayerische Kunstanstalt „Jézus születése” szobra

Bácsbokodon, Garán és
Vaskúton is találkozhatunk vele

Üvegablakok

Bajai Szent Péter és Pál templom
Kratzmann Ede festett üvegablaka

Bajai Pádúai Szent Antal templom
Józsa Ferenc festett üvegablaka

Magyarok Nagyasszonya

Mohay Attila és Zsigmond festett üvegablaka

Falképek

Kontuly Béla (1904-1983)

Szűz Mária hét öröme

Jézus születése

Takács István falképe

Templomi zászlók

**Festett kép az 1944-ben
készült Oberbauer A. Utóda
zászlóról**

A hajósi kegyhely története

Búcsújáróhelyek a kalocsai érsekség területén a 18-19. században

- Tekija (1693, Havi Boldogasszony)
- Hajós (Napbaöltözött Asszony)
- Bács (18. század, csodatévő Gradovári Szűz Anya)
- Doroszló (1792-ben éledt újra, Segítő Mária)
- Baja melletti Vodica (19. század eleje, Segítő Mária)
- Bácskeresztúr (római és görögkatolikus kegyhely, 1817)
- Hercegszántó melletti Vodica (más néven Máriakert, 1838-ban emelték kápolnáját)
- Kisebb vonzáskörzetűek, pl.: Katymár melletti Bründel (kápolnája 1866-ban épült), Csávoly (1731, kápolnája 1874-ben épült), Dusnok (Feketi kápolna 1855-ben épült)

Ferences templom Bácsban

Gradovári Szűz Anya kegyképe

A főegyházmegye búcsújáróhelyei a trianoni határváltozásokat követően

- A trianoni határváltozással a kalocsai érsekség elveszti területének mintegy kétharmadát
- A Bácska nagyobb része Szerbia része lett. A bácskai hívek hívek elmaradnak az egyházmegye megmaradt búcsújáróhelyeiről, a határátlépés, az utazás megnehezítése miatt.

Megmaradt búcsújáróhelyek:

- Hajós (Napbaöltözött Asszony)
- Baja melletti Vodica, a két világháború között kezdik el Máriakönnynek nevezni
- Több kisebb, szentkút-típusú búcsújáróhely: Hercegszántó melletti Vodica/ Máriakert, Katymár melletti Bründel, Csávoly melletti Vodica, Dusnok melletti Feketi-kápolna

1945 után

- A kommunista államhatalom a templom falai közé szorította be ill. akadályozta, tiltotta a búcsújárást.
- A kisebb búcsújáróhelyek megszűntek, szakrális építményeik pusztulásnak indultak, pl. a Katymár melletti Bründel
- Néhány egyházmegyei búcsújáróhely a kommunizmus idején (1945-1990) is működött:
Hajós, a Baja melletti Vodica/ Máriakönyve, a Hercegszántó melletti Vodica/ Máriakert

1993-as egyházmegyei határok rendezésével került az egyházmegyébe:

Petőfiszállás-Pálosszentkút (1780-as évek, régebbi nevén Ferencszállás)

2003-2006-ban újjáépült a Katymár melletti Bründel

Hercegszántó melletti Vodica

Baja melletti Vodica

Petőfiszállás-Pálósszentkút

Hajós újjáéledése

- **A középkorban létezett már egy Hajós**, de a török alatt elnéptelenedett.
- **Telepítés több hullámban:** A telepesek első hulláma az 1720-as években, Csáky Imre kalocsai érsek hívására indult el Schwaben és Württemberg területéről, főleg az Ulm melletti Bussen-hegy mintegy nyolcvan településéről. Az 1770-es évekig, még további két nagyobb hullámban jutottak el a bevándorlók Hajósig, már nemcsak az előbb említett vidékekről, hanem Bajorországból, Ausztriából, Tirolból, Svájcból, Morvaországból és különböző magyarországi településekről.
- **Viszontagságos és hosszú utazás:** Ulmig gyalogosan, szekéren jutottak el, onnan hajóval Kalocsáig, majd ismét gyalogosan Hajós környékéig.
- **A hajósi népnyelvben fennmaradt egy szólás** az új telepesek első három nemzedékéről, akik kemény és szívós munkával alakították át és tették lakhatóvá a tájat: *"Az első csoportnak a halál jutott, a másodiknak a nyomor, és csak a harmadiknak került kenyér a kezébe."* A hagyomány úgy tartotta, hogy az első hajósi telepítés sikertelen volt. A "második" Hajós már a település mai helyén épült fel.
- A legenda szerint a település helyét **Szűz Mária jelölte ki**.

"Mikor a svábok bejöttek ide, hajóval érkeztek. Elhozták magukkal a Szűzanyát is... Na, mikor ideértek, úgy tervezték, hogy fenn a Homokhegyen alapítanak falut. A maguk dolgaival együtt kirakták este a Mária szobrát is, és fáradtan nyugovóra tértek. Reggelre kelve, mikor fáradt álmukból felébredtek, sehol se találták a szobrot. Elmentek hát, hogy megkeressék. Rá is találtak a mai templom helyén, ahol nagy erdőség volt akkoriban, egy fára volt felfüggesztve. Levették onnan, és visszavitték fel a Homokhegyre.

Másnap éjjel ismét lejött a Szűzanya a Homokhegyről, megint le az erdőbe, és ugyanannál a fánál találtak rá. Megegyeztek ezért, hogy a falut itt lenn, a mélyben építik fel. Ha már az Istenanya ide kíváncsozik, akkor álljon itt a temploma.,,

Fatter Józsefné, szül. 1927. Schön Mária gyűjtése

Szent Imre templom
Hajós

Szűz Mária kegyszobra

- **A hagyomány szerint a templom felépítéséig** a Mária-szobrot a jelenlegi település központjában található érseki kastély közelében, az egykor itt álló vízimalom szomszédságában emelt kápolnában őrizték. Feltehetően mind a malom, mint a kápolna Csáky Imre érsek támogatásával épült fel.
- **Csáky Imre építtette a település kis templomát.** 1728 november 5.-én szentelte fel Szent Imre herceg tiszteletére.
- **A Szent Imre templom első berendezése** több bőkezű adományozónak köszönhető: **Csáky Imre, Patachich Gábor (1733-1745), Antoniola Károly** hajósi plébános (1733-tól plébános)
- **Nepomuki Szent János és Pádulai Szent Antal mellékoltárát** Csáky érsek emeltette 1730-ban. A Pádulai Szent Antal oltárán helyezhették el a hívek az óhazából magukkal hozott Mária-szobrot.
- **A Szent Imre tiszteletére emelt főoltárt Patacich Gábor érsek készíttette** 1738-ban, melynek a jelenlegi főoltár két oldalán álló Szent Joachim és Anna szobor is részét képezte.

**A hajósi
kegyszobor
történetének
forrásai**

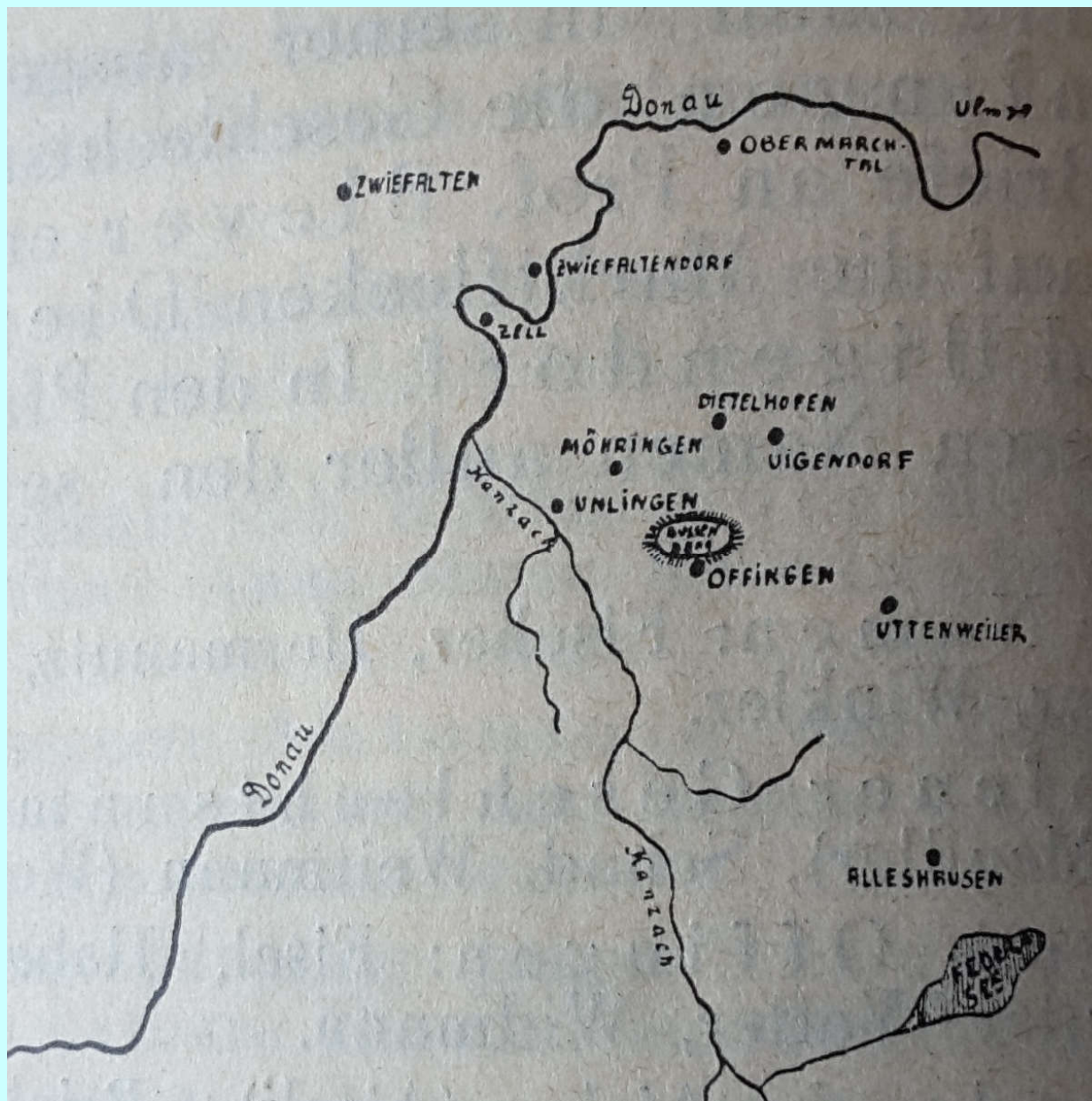

```
graph TD; A["A hajósi  
kegyszobor  
történetének  
forrásai"] --- B["Johann Joseph  
Oeler könyve a  
Bussen-hegyi  
kegyhelyről  
1693"]; A --- C["Levéltári  
források  
a Kalocsai  
Főegyházmegyei  
Levéltárban"]; A --- D["Hajóson gyűjtött  
történetek  
(Schön Mária  
gyűjtése)"]
```

**Johann Joseph
Oeler könyve a
Bussen-hegyi
kegyhelyről
1693**

**Levéltári
források
a Kalocsai
Főegyházmegyei
Levéltárban**

**Hajóson gyűjtött
történetek
(Schön Mária
gyűjtése)**

A kegyzsobor története az óhazában

A szobor megrendelője és a készítés helye

- **Megrendelő:** zwiefalteni bencések
- **Készítés helye:**Ulm, Michael Erhart műhelye
- ***A hajósi történet szerint:***

"A Mária-szobor háromszáz-egynéhány évvel ezelőtt készült. A Bussen-hegyen pásztorkodott egy fiatal pásztorlegény, és az barkácsolta egy fatörzsből. Az nincs pontosan meg, mikor. Talán harminc-negyven évvel azelőtt, hogy a hajósiak idejöttek. Mindenesetre az előtte lévő időszakban, talán száz évvel." (Gausz István, szül. 1927. Schön Mária gyűjtése).

- **A Bussen-hegyen őrizték egy kis kápolnában.** Ez a kápolna a Fájdalmas Anya oltalma alatt állt. A Hajósra hozott Mária-szobor nem volt azonos az itteni kegyszoborral, egy mellékoltáron őrizték.
- **Az első tűzvészt követően** került a Mária-szobor a zwiefalteni bencések templomába.
- A Bussen-hegyi kápolna újjáépítése után ismét **visszavitték oda.**

**A bussen-hegyi Fájdalmas Anya
kegyszobor az inzigkofen templomban**

A kegyszobor további története az óházában

- **A második tűzvész:** *"Még az óházában történt, hogy tűz ütött ki fönt a Bussen-hegyen abban a templomban, melyben a későbbi hajósi Istenanya szobor állt. A tűzzel dacolva egy ember elhatározta, hogy a Mária-szobort kimentí a templomból. Társai fogták volna vissza, mert biztosak voltak benne, hogy benn ég a lángokban. A tiltakozások ellenére elindult befelé, és csodák csodájára a lángok kettéváltak előtte. Odament a Mária-szoborhoz, és sértetlenül visszatért. Befelé menet és kifelé jövet is a lángok szétváltak előtte, és utat engedtek neki. Nem égett el a szobor sem, pedig fából volt, csak a fél karja veszett oda."* (Dinier Józsefné, szül. 1928. Schön Mária gyűjtése).
- A tűzvész után **Offingenben, egy ideiglenes kápolnában őrizték Mária-szobrot.** Az építendő új templom főoltárán kívánták elhelyezni.
- Az offingeni templomépítés idején **a kegyszobor a plébániára került.** Egy adományozó új oltárképet adományozott a templom számára, így a szobor a plébánián maradt.
- **Dietelhofenben** nagyobb templomot építettek, **a szobrot ide ajándékozták.** Offingen Dietelhofen filiája volt.
- **Innen hozta el 1726-ban Anna Maria Hall,** akinek unokaöccse, Johann Karl Hall dietelhofeni káplán volt ekkoriban.

- „...megérkezett Őeminenciája gróf Csáky Imre követe, aki beszédet mondott nekünk Hajoss községről, és midőn visszaérkeztek embereink, akik itt jártak körültekintésre, elmondották, hogy elegendő terület vagyon itt földművelésre, réteknek és legelőknak, mert azon időben sem Keczel, sem Császártöltés, sem Nád-Udvar nem volt [betelepítve], Coloca és Miske fele akkora sem, mint most, ennek folytán minden oldalon elegendő térség vagyon, a maga valóságában pusztaság. Ám arról is szóltak, hogy imitt-amott emberi holttesteket találtak, amelyeket a rablók a bozótosban hagytak, aminthogy valóban így is volt. Ezért kérték édesanyámtól [Anna Maria Hall] a szobrot mindannyian, akik idejöttek, különösképpen a község plébánosának [Johann Karl Hallnak, aki valójában káplán volt] rokonai, de legfőképpen apjának [Anna Maria Hall idősebb bátyja, Moyses Hall] leánytestvére[Anna Maria Hall] és mi magunk is, hogy abban a pusztaságban és veszélyes helyen menedéket és vigaszt leljünk. - Önmaga [Johann Karl Hall káplán] minden módon bocsánatért esedezett, hogy ezt megcselekedni nincs bátorsága, nehogy előljáróinál érdemtelennek bizonyuljon. Végül azonban a faluból eltávolíttatván úgy szólt, hogy mi a szobrot titokban és jószerével az ő tudomása nélkül vigyük el.,,

(Widmer Mátyás tanúvallomása az 1749-es jegyzőkönyvben)

A csodálatos gyógyulások egyházi kivizsgálása, a kegyszobor főoltára emelése

- **Már az óhazában is csodatevő hírében** állt a hajósi Mária-szobor. Főleg epilepsziában szenvedők ill. olyan szülők keresték fel, akiknek gyermekei "eszelősek" voltak.
- A hajósi csodákról Antoniola Károly, Fabsits Mihály, majd pedig Csajkovits György **plébánosok jelentéseket tettek az érseki hatóságnak.**
- **Két vizsgálat:** 1749-ben és 1752-ben: több tanút is kikérdeztek. Csáky Miklós levélben írta meg Klobusiczky Ferenc érseknek, hogy a hajósi Mária közbenjárására többször is meggyógyult: le tudta tenni nyomasztó lelki terheit, később neki köszönhetően meggyógyult súlyos lábsérülése, majd egy baleset ("nehéz leesés"-nek nevezi levelében) után elkerülte a sérv kialakulását.
- Klobusiczky Ferenc érsek az egyházi kivizsgálást követően **új, rokokó főoltárt készíttetett a kegytemplom számára.** 1752. október 19-én ünnepélyesen átvitték ide a kegyszobrot.
- A hajósi kegyhely 1794-ben kapott VI. Pius pápától **búcsús kiváltságot.**

Votivok a hajósi kegytemplomban

A hajósi búcsúk látogatottsága a 19. században

- **Egyházi lapok** (pl. a Religio), később a Kalocsai Néplap is rendszeresen hírt adtak a hajósi búcsúkról.

„Kire a hitélet szembeszökő nyilatkozatai csak legparányibb hatással is bírnak ; kinek kebelében az áhitat- és szent buzgalomnak még csak egy kis szikrája is pislog, lehetetlen, hogy megindulás nélkül vehetett volna részt e hó 19—21-én Hajóson, — Kalocsához két órányira eső, s az ájtatos búcsújárásokról nevezetes helyen, — megtartott búcsúi sz. ajtatosságban. Már 19-én délután távol vidékekről u. m. **Félegyháza- s Halasról** érkeztek ajtatoskodó hívek, s 20- és 21-én **Kecskemét, Dorozsma, Szeged, Szabadka, Zenta s több távol és közelebb eső helyekről** 8—10 ezerig összegyülekeztek.”

/Religio, 1854./

Gebet und Gesangbuch.

Eine vermehrte und mit vielen neuen ausgewählten

Lieder und Litaneien

zusammengesetzte Ausgabe

des

Hajoscher Gesangbuches.

Gnadenbild Maria in Hajos.

BAJA, 1874.

Verlag des A. KOLLÁR.

Druck von Julius Sill in Baja.

Szent Imre templom

Hajós

Főoltár jelenlegi formája a kegyszoborral

1900-ban a hajósi születésű pécsi nagyprépost, Troll Ferenc az eredetileg fekete oltárt fehérre márványoztatta, aranyoztatta, és új szószéket is csináltatott.

Szent Imre templom

Hajós

Mária Szent Szíve mellékoltár

„Troli Ferencz vál. püspök, pécsi káptalani helynök, a pestmegyei Hajós község temploma javára 1000 forint értékű miseruhát és egyéb fölszerelési tárgyakat ajándékozott. A káptalani helynök már előzőleg is sok ezerekre menő összegeket adományozott szülőhelye ugyanezen templomának.,,

/Religio, 1896/

"Eltökélt szándékunk, hogy mindkét kegyhelyet nemcsak felkaroljuk, hanem lehetőleg tovább is fejlesztjük, hogy mindkettő minél több hittestvért, Mária-tisztelőt s bajbajutott lelket vonzzon. Az a célunk tehát, hogy ez a két kegyhely gyűjtőpontja legyen a további Mária-tisztelet nemes versenyének, — anélkül azonban, hogy a délibb vidék Máriagyüd régi kapcsolatát emiatt feladná —, hogy így a Szűz Anya kegyes pártfogását egyre jobban kiérdemelhessük."

Részlet Zichy Gyula 1938-as körleveléből

Miklós Baro, Kalocsai Érsek,
Nagy jó Uram Löveim!

A midőn Bécsben együtt levéink volna, Excelliád emlékezni, sőt kévni mel-
torogson, hogy Hajóron lévő Boldogb. Aszogyunak Képét, és
vélem történetét Malaszéirul Excelliádok tudósítanám; Éme-
reze mind azokat önön kézem ivásvat barom Puncen-
mosban röviden foglaltván. Istennek, és az ő Szent Anya-
tiszegegeire midőn Excelliádunk ide vedlőzve megköt-
döm, egyszer mind tapasztalt anyahagor jó akaratyában
ajándék, Marados!

Excelliádunk

Isa. H. alando frige
Sally Miklós
Egyezem. és Egyez.

Magyar. bell. 4a. Samuiz
1750.

Csáky Miklós esztergomi érsek levele Klobusiczky Ferenc kalocsai érsekhez

KFL.I.1.a. Cultus
Sanctorum.

L. I. 1. a.

pro.

2do

3ho.

Venerabili Patri Archiepiscopo
Primo Archiepiscopo Trigonensi
Huiusmodi Hajosini Insuper

Ad Majorem Dei Gloriam, et Magne
Matris Episcopi Dilectae Virginis Mariae
Honorem augendum et promovendum
Sequentibus intercessionibus ipsius ad gratiam
episcopi Conventus Hajosini pie et devote salutem
expressus sum gratias speciales. et
In gravibus afflictionibus corporis et animae
factis reus instantanee sum relictus
nec amplius eadem passus sum
Dumbalando, graviter conussus pedem offendendo
eundem, ita ut periculum grave sepe offendi
deris in eadem, et dum velle eum curare
hieri, qui prius graviter levis fuerat, factis
alio eidem aram et Capellam erigendi, ne circa
trix quidem apparuerit.
Et gravi capite periculum grave. Rerum imminet
factis reus per Dei et ipsam Dilectam Mariam
gratiam, et hoc volumus Deum laudare perit
huc ita vultu in puritate conscientie
testor. Magyarszékén The January. 1758.
Nolante Omittens. Csáky
Primo Archiepiscopo Trigonensi
Huiusmodi Hajosini Insuper

Csáky Miklós
iratairól
esztergomi érsek
levele Klobusiczky
Ferenc kalocsai
érsekhez, melyben
leírja, milyen bajokból
mentette meg őt a
hajósi Szűz Anya

KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum.

Művészettörténeti elemzés

- **Készítés helye:** Michael Erhart ulmi műhelye.
- **Az eredeti, késő gótikus mű néhány töredéke** őrződött meg a hajósi szoborban: Mária feje és felső teste a karjai nélkül, a ruházata és a gyermek Jézus.
- **Hiányosságai, sérülései:** az óházában megélt tüzesetekből, a Magyarországra szállítás következményeiből és a Mária-kultusz jegyében történő átalakításokból eredtek.
- **17. században öltöztetős jellegének kialakítása:** Először egy fejről leomló stólát kapott. 18. század végén mariazelli típusú öltözet kerül a szoborra. Ekkor meg is koronázták mind Mária, mind Jézus alakját. Ez jelentős csonkítással-átalakítással járt.
- **19. század végén** köpenyét kékre festették. Ismét egyszerűbb stólas öltözékét kapott.
- **Három restaurálás:** 1913-1917, 1937 és 1988.

Michael Erhart Madonna szobrai

**Madonna (Ulm,
Donauschwäbisches
Museum)**

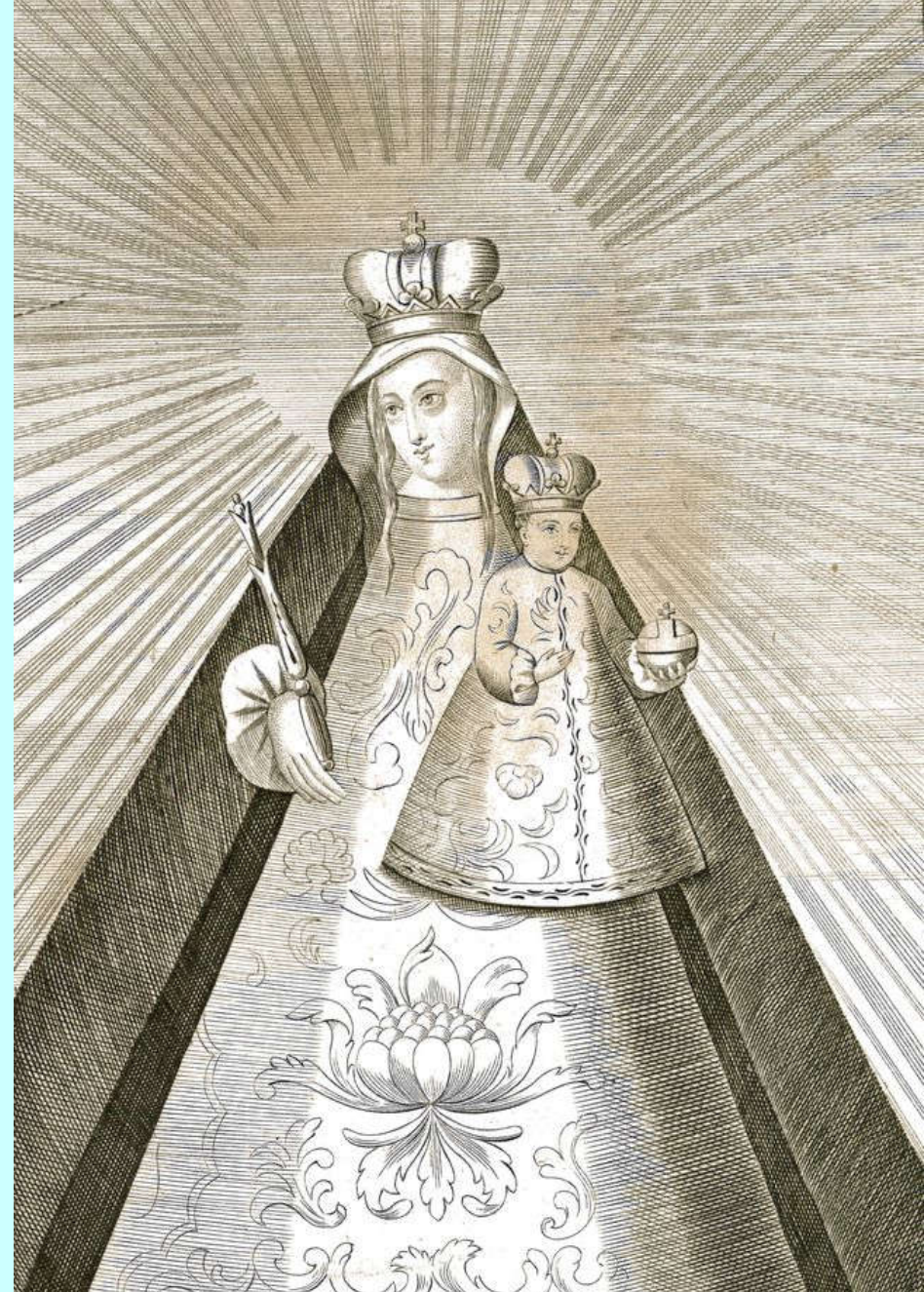
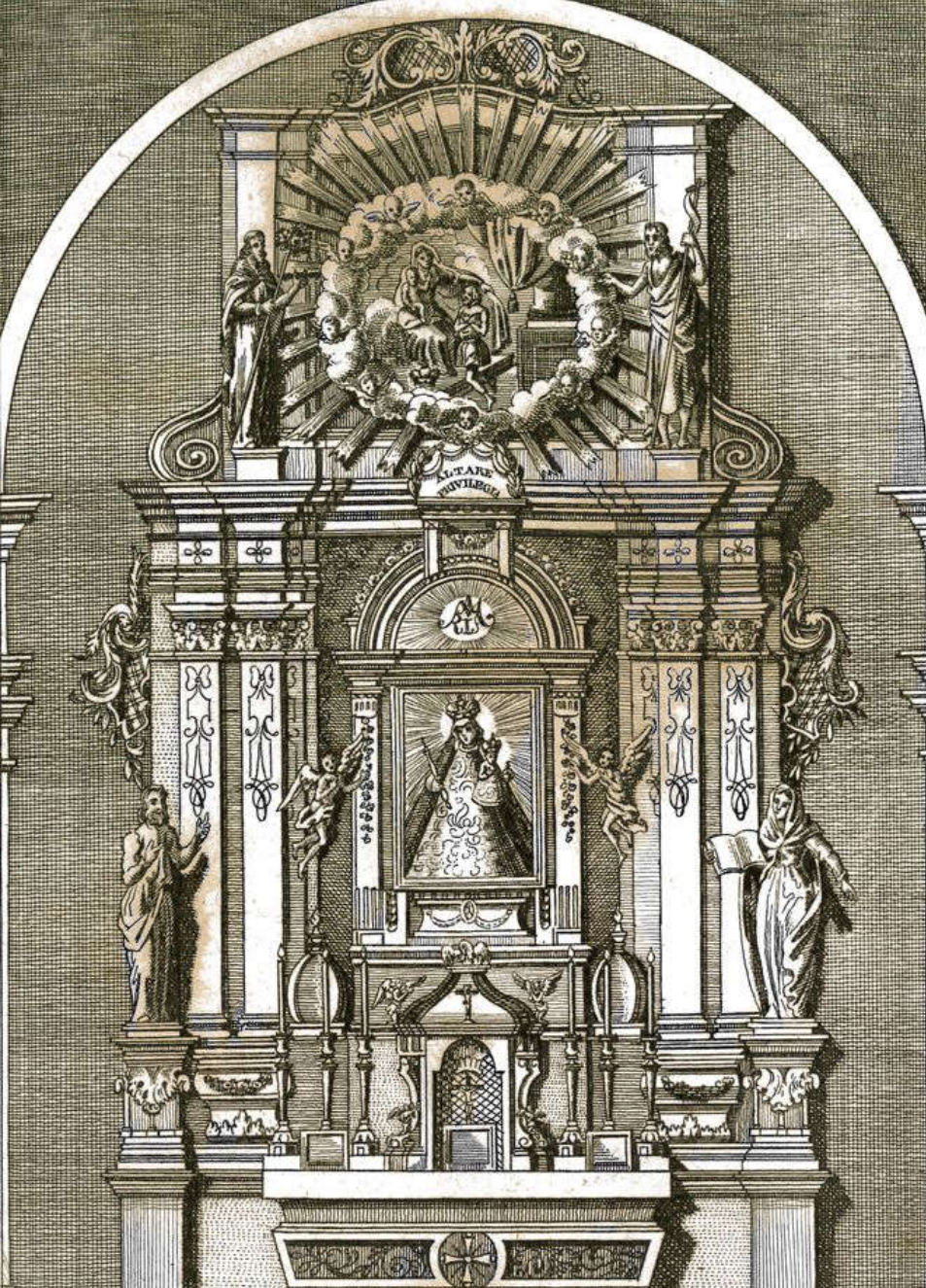
**Madonna
(Liebieghaus,
Frankfurt)**

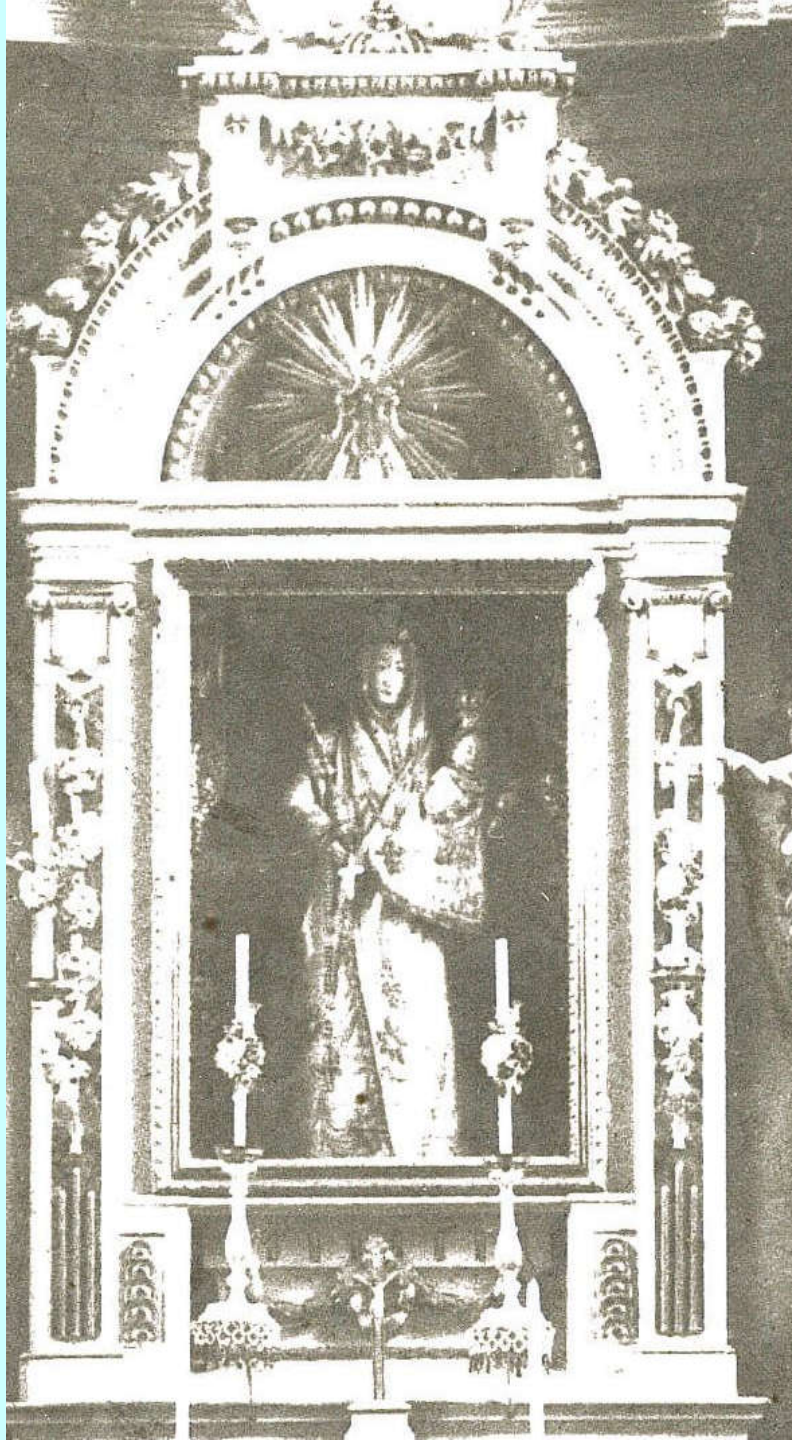
**Alistali Madonna (Esztergomi
Keresztény Múzeum)**

**Ún. Bilhalfinger Madonna (Ulm,
Donauschwäches Museum)**

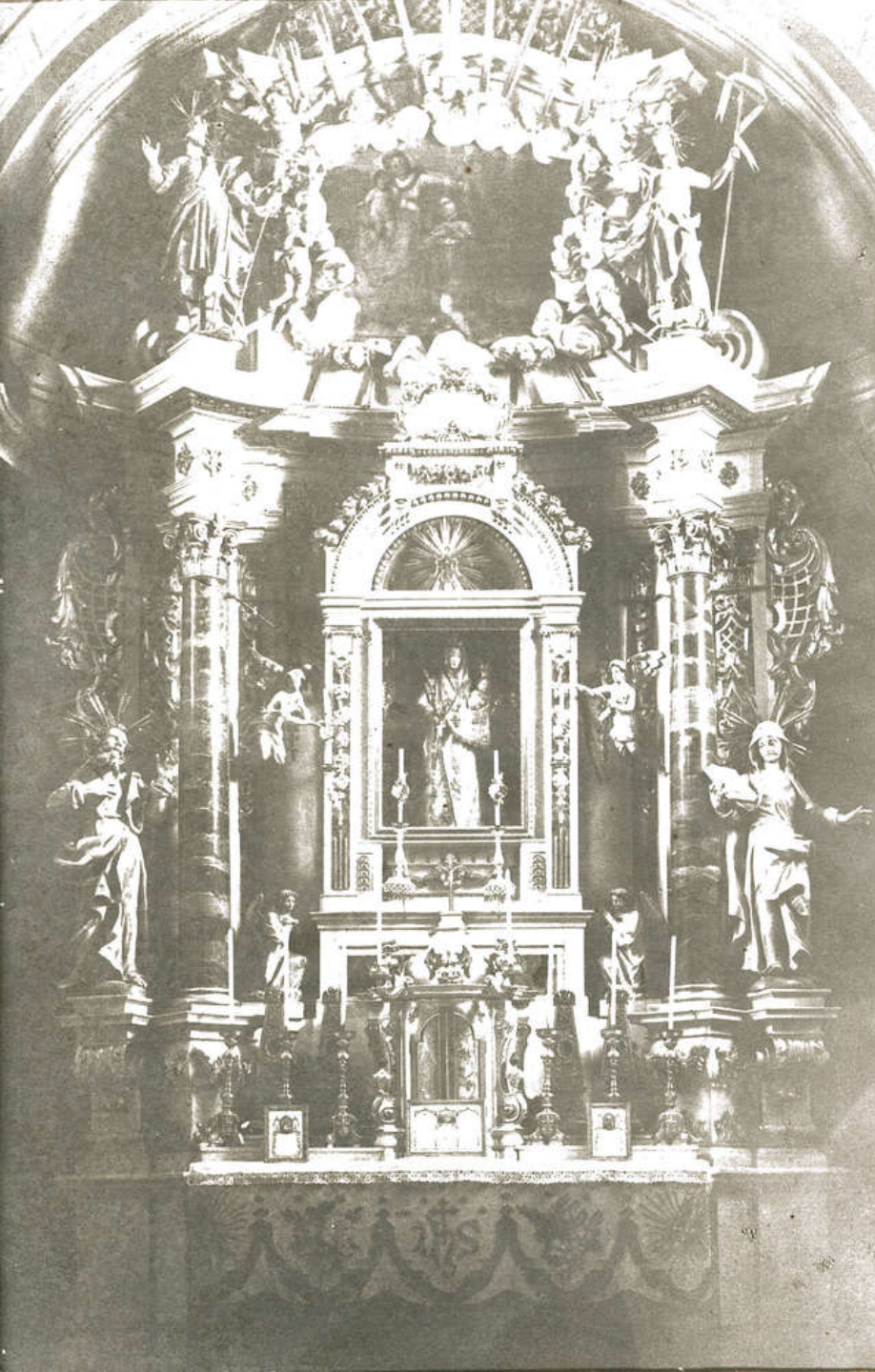

Dorneck metszetei a hajósi főoltárról és kegyszoborról Jordánszky Elek 1836-ban megjelent könyvében. A hajósi szobor a mariezelli típusú öltözéket viseli.

**A hajósi kegyszobor a
20. század elején.**

**1937-es restaurálás
előtti állapot, még az
eredeti szoborfülke is
látható**

**A hajósi kegyszobor az
1937-es restaurálás előtt és
felette a főoltár Köpenyes
Mária oltárképe**

Krasznai Lajos fotója a szobor restaurálásának megkezdése előtt

Krasznai tervezete a szoborfülke átalakítására vonatkozóan

KRASZNAI LAJOS
SZOBRASTÖRVESZ
EGYHÁZMŰVÉSZETI MŰTEREM
Budapest, VI., Lehel-utca 14.
Telefon: 2-939-19.

Budapest, 1937. febr. 8.

Méltóságos Uram!

Mély tisztelettel értesitem, hogy b. soraít megkaptam. A Hajósi kegyszobor jövő hét folyamán elkészül, vggyis a faszobrászmunka már készen van, most csak a festés művészi kidolgozása van hátra az új restaurált részeknek és jövő héten a központi egyházművészeti hivatal jóváhagyása után szeretném február 23.-án kedden d.e. 11.19-es vonattal Kalocsára elhozni, Méltóságodnak bemutatni jóváhagyás végett és még aznap ha lehetséges délután Hajósra leszállítani. Tisztelettel kérném b. értesítését, hogy a jelzett időben jövetelem alkalmas, vagy más időben jöjjenek és a leszállítás hasonló módon történjen mint az ideszállítás és kérném nb. jóváhagyását a leszállítási költségekre vonatkozólag.

B. értesítése után Hajósra megírom jövetelemet, hogy fő tiszteendő plébános ur a szállításhoz szükséges kocsi vagy autóról idejében gondoskodhasson.

Mély tisztelettel:

Krasznai Lajos
m. m. m. m. m.

Kedves Pista Bőfiam! Köszönöm
azt a kedves írást, amelyet magyarn
nyelved átláthatóan és a által fe-
rített.

Az én reményembe kérésed munká-
mat a hajósi ügyhely iránti érdeklődést,
csak fokozni alkalmas, s ahhoz melegen
köszönlök.

Azt gondolom hogy el kellene látni
az érdekes ügyéről!

Én is fröndölök ügyrendeddel -/.

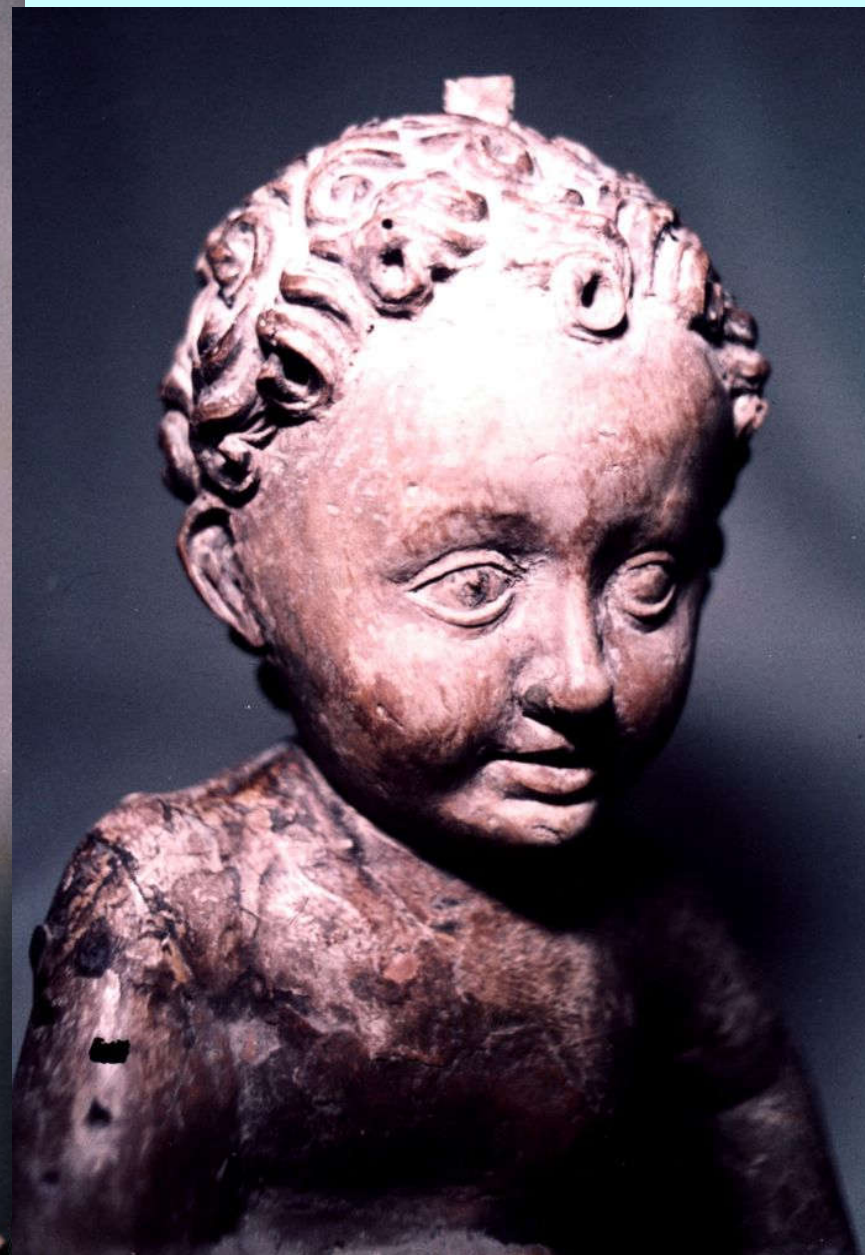
üdvözöl bízott híve

Dr. MÁTÉ-TÓTH JENŐ
ÜGYVÉD
M. KIR. KORMÁNYFŐTANÁCSOS
A KALOCSAI FŐKÁPTALAN ÜGYÉSZE

Kalocsa, 1887. II. 11.

A kegyzsobor 1988-1989-es restaurálása

153. kép. A szobor töredékei feltárt és konzervált állapotban

157. kép. Az alumínium vázra felsavazott eredeti töredékek és az új kiegészítések

**A kegyyszobor „ruházatán”
feltárt eredeti brokátminta**

KÉRJÜK HIRDETNI ÉS KIFÜGGESZTENI!

Ős Kalocsa völgyes árnyán,
hol a szellők puha szárnyán
reng a nyárfa, fűz,
hol szőlő föld bérce, ormot:
ott fehérlik karcsú tornyod,
szép hajósi Szűz.

Itt mosolygsz a völgy szívében,
zöld liget remény-színében
titkos égi Kincs . . .
Te vagy éltünk üdv. sugára!
Bánatunk zord borújára
fényt, vigaszt Te hintsz!

**Zarándokoljunk Hajósra!
a csodatevő Szűz kedvelt kegyhelyére!**

Az évente szokásos hajósi kegyelmi
Nagybúcsú alkalmával — a béke
égi ajándékának kiesdeklésére —
meghívunk mindenkit szeretettel a
Kegyoltár zsámolyához!

PROGRAMM:

Május 19-én, Pénteken:

Bevezető ájtatossággént: este 8 órakor Jézus Szíve Litánia, majd körmenetileg
a Kálvárián keresztúti ájtatosság és Nep. szt. János ereklyéjének tisztelete.

Május 20-án, Szombaton:

$\frac{1}{4}$ 8 órakor énekes mise.
10 órakor ünnepélyes nagymise papi segédlettel.
11 órakor magyar szentbeszéd.
3–4-ig d. u. közös szentségimádási óra a kitett legméltóságosabb Oltáriszent-
ség előtt.
5 órakor magyar szentbeszéd és közös Rózsafüzér ájtatosság.
8 órakor magyar szentbeszéd.
 $\frac{1}{2}$ 9 órakor Loretói Litánia, majd gyertyás körmenet Szűz Mária szoborral,

Május 21-én, Vasárnap:

5–10 óráig óránként énekes nagymise.
8 órakor magyar szentbeszéd a Kálvárián, utána **ünnepélyes tábori szent-
mise**, melynek végétével Szentséges körmenet.
10 órakor német szentbeszéd és nagymise.
8 órakor este-befejező ájtatossággént Loretói Litánia.

Gyónási alkalom: reggel 5–12 óráig, d. u. 3–8-ig.

Áldozási alkalom: egész délelőtt folyamán.

Kegy tárgyak megáldása: minden szentbeszéd után.

**Újítások az 1940-es
években**

Köszönöm a figyelmet!